

munca regizorului de culise

N. N. Șelonski, prim-regizor tehnic al M.H.A.T.-ului, este unul dintre cei mai vechi tehnicieni ai teatrului din Moscova. Vasta și îndelungată lui experiență scenică stă la baza lucrării sale despre viața spectacolului de teatru, din care publicăm câteva extrase, apărute în revista „Teatralnaia Tehnica i Tehnologhia“.

Teatrul Academic de Artă din Moscova (M.H.A.T.) a fost prima scenă care a acordat o importanță deosebită muncii regizorului de culise, considerat un *adevărat ajutor al regizorului*.

K. S. Stanislavski, vorbind despre N. G. Alexandrova, face o minunată caracterizare a muncii regizorului de culise:

„Soarta și succesul spectacolului depind în mare măsură de regizorul de culise. De el depinde să nu se prelungească prea mult pauzele, să înceapă și să se sfârșească la timp spectacolul, să se mențină o disciplină de fier în rândurile sutelor de colaboratori și tehnicieni, să se bată gongul la timp, să fie controlată vestimentația actorilor care joacă, să li se dea curaj și, uneori, când e cazul, să se dea ordine cu fermitate, să fie respectate pauzele necesare în spectacol, să fie coordonate efectele de lumină, de sunet, muzica, scenele de masă; el nu are voie să-și piardă capul în momentele hotărâtoare și trebuie să știe să se descurce ușor oricând, făcând față și accidentelor neașteptate.

Actorul trăiește de obicei pe scenă numai cît timp durează rolul său, dar regizorul de culise trăiește tot timpul, fără întreruperi, întreaga piesă, nu numai în momentele cînd se joacă, ci și înainte și după spectacol, în pauze, cum și la toate repetițiile, de la începutul lor, pînă după ce s-au terminat. Regizorul de culise trăiește pentru toți.

Este posibil ca teatrul, actorii, personalul tehnic să stea liniștiți fără un regizor de culise cu experiență, care să dirijeze întreg spectacolul?

Conducătorul spectacolului este asemenea unui dirijor al unei mari orchestre.“

Pentru ca munca regizorului de culise să fie eficientă și încununată de succes, acesta trebuie inclus în munca la spectacol chiar de la bun început. El trebuie să participe la discuțiile regizorului cu pictorul-scenograf, cu compozitorul, cu șeful corpului tehnic, să fixeze aceste discuții în caietul de regie și în procesele-

verbale, să urmărească realizarea din timp a tot ceea ce s-a hotărât la aceste discuții. Dar trebuie să cunoască întregul plan de regie, să participe la elaborarea planului calendaristic, să organizeze repetițiile și să repartizeze alte lucrări în timp. *A lupta pentru îndeplinirea tuturor acestor sarcini, nu în mod formal, ci căutând în fiecare caz concret obținerea unui rezultat practic — iată baza muncii regizorului de culise.*

Determinarea concretă a drepturilor și îndatoririlor regizorului de culise în procesul muncii de făurire a unui spectacol e exprimată în chipul cel mai elocvent în *Instrucțiunile pentru regizorii de culise*, elaborate și semnate de K. S. Stanislavski.

Instrucțiuni pentru regizorii de culise.

În munca din timpul repetițiilor, regizorul de culise este obligat :

1. să conducă repetițiile ;
2. să fie perfect informat cu privire la planul de regie elaborat de regizor, cu privire la discuțiile purtate de regizor cu pictorul-scenograf, cu compozitorul, cu electricianul-șef etc. ;
3. să facă însemnări pe marginea caietului de sarcini al pictorului-scenograf, al compozitorului etc. ;
4. să ia însemnări asupra discuțiilor duse de regizor cu interpreții despre piesă și despre roluri ;
5. să alcătuiască, împreună cu regizorul, planul întregii munci regizorale la spectacol, precum și planul defalcat pe anumite perioade, urmărind îndeplinirea lui ;
6. să organizeze figurația, efectele de sunet, repetițiile suplimentare cu interpreții (dansuri, scrimă, interpretarea la instrumente muzicale) ;
7. să alcătuiască procesele-verbale ale repetițiilor și fișele de activitate ale actorului ;
8. să anunțe la timp regizoratul în ce privește orele de repetiții ;
9. să urmărească activitatea corpului tehnic în legătură cu scenografia, având obligația să comunice imediat regizorului și direcției orice deficiențe sau întârzieri ;
10. să fie unul din principalii creatori ai disciplinei și atmosferei de muncă în procesul de creație la piesă.

Directorul Teatrului de Artă „M. Gorki”,
K. S. Stanislavski, artist al poporului.

Din instrucțiunile citate reiese limpede că Stanislavski acorda o atenție mult mai mare muncii regizorului de culise și concepea rolul acestuia pe un plan mult mai larg decât mulți conducători de teatru și regizori de astăzi.

Este extrem de important ca *munca asupra piesei să fie consemnată în caietul de procese-verbale la repetiții*. Regizorul de culise este acela care ține această evidență și face toate însemnările. Afară de el, completări la procesul-verbal mai pot face pictorul-scenograf și șeful corpului tehnic, dar și aceste însemnări sînt contrasemnate de regizorul de culise care, apoi, trimite note secțiilor respective ale teatrului.

Procesul-verbal al repetițiilor este un document important. El nu trebuie să poarte amprenta unei simple formalități, ci să includă momentele principale ale muncii. În primele pagini ale caietului de procese-verbale se trece lista rolurilor și interpreților. În decursul muncii, în acest caiet se menționează toate schimbările ce pot surveni în legătură cu interpreții, cu indicarea datei la care actorul a început munca asupra rolului, sau la care a fost înlocuit. Drept rezultat, vom avea un tablou complet al schimbărilor survenite în rîndurile interpreților în tot timpul muncii.

În procesul-verbal se consemnează, de asemenea, planul de muncă, rezumatul tuturor discuțiilor, sarcinile corpului tehnic, tabloul efectelor de sunet și alte elemente ale spectacolului. Fiecare repetiție este trecută în procesul-verbal cu un număr de ordine. Este necesar să fie indicate cu precizie: ora fixată și ora reală de începere a fiecărei repetiții, ora cînd a luat sfîrșit întreaga repetiție, precum și orele cînd s-au terminat repetițiile unor acte sau tablouri ; cine a fost convocat ; localul ; condițiile de lucru (decor, butaforie, lumină, costume, machiaj), dacă repetiția se face pe scenă ; ce regizor a repetat, cine a fost suflerul

etc. Trebuie însemnat concis și limpede ce scene s-au repetat, precum și conținutul lor. Mai cu amănunțime trebuie însemnate indicațiile de regie de la începutul repetițiilor, precum și cele pe care le face regizorul în timpul repetițiilor.

În procesul-verbal se trec abaterile de la disciplină, după care se trimit note conducerii (conducătorul colectivului, șeful corpului tehnic, directorul administrativ, directorul teatrului).

Procesul-verbal trebuie să reflecte: tot ce a împiedicat buna desfășurare a muncii, precum și modul în care pot fi înlăturate aceste obstacole; comenzile făcute atelierelor pentru repetițiile viitoare, cu indicarea datei precise a execuției; lista de costume, de recuzită, efecte de sunet, precum și tot ceea ce a reieșit că este necesar în cursul repetițiilor, privind decorurile, costumele, machiajul. Fie că se trimit direct la ateliere extrase din procesul-verbal, fie că șefii de ateliere vor citi și vor semna, zilnic, procesul-verbal, indicând și data de executare a comenzii.

Regizorul de culise este obligat să urmărească îndeplinirea lor la termenul stabilit, controlînd totul în amănunt. Fără control, fără răspunsuri în scris, procesul-verbal nu oferă un tablou complet al muncii și nu permite urmărirea rezultatelor concrete.

În perioada repetițiilor curente și a repetițiilor generale, regizorul de culise trebuie să organizeze și să pună la punct viața din culise a spectacolului, orarul ei. El trebuie să clarifice și să pună la punct momentele mai delicate ale viitorului spectacol, să fixeze toate etapele schimbării costumelor de către actori (dacă nu este timp suficient, să organizeze aceasta chiar pe scenă). Regizorul de culise este obligat să lămurească și să circumscrie cauzele care duc la prelungirea pauzelor, să stabilească semnalizarea efectelor sonore, a muzicii de scenă etc. Este extrem de important ca, în culise, să domnească o atmosferă calmă, de muncă, evitîndu-se agitația și forfota inutilă. Regizorul de culise trebuie să fie în această privință un exemplu pentru toată lumea, să fie extrem de calm și atent la toate.

Pentru repetiția generală, cînd totul a fost fixat și pus la punct, regizorul de culise trebuie să aibă un exemplar al textului piesei, în care să fie notate în mod amănunțit toate efectele de sunet, muzica, luminile, intrările interpreților. Acest lucru este necesar și pentru ca — la nevoie — un alt regizor de culise să poată conduce spectacolul după acest text.

Mentținerea calității artistice a spectacolului depinde de felul în care este condus un spectacol, de ordinea adoptată, de atmosfera creată, de modul în care este urmărită și eliminată fiecare lacună, fie în jocul actorilor, fie în scenografie. Iar spectacolul trebuie nu numai să se mențină, ci să și crească pe plan artistic.

Munca la spectacol nu ia sfîrșit în ziua premierei. K. S. Stanislavski amintea permanent și cu insistență acest lucru. El urmărea cu atenție spectacolul, revedea permanent unele scene și cerea regizorilor artistici și regizorilor de culise să muncească permanent la spectacolul respectiv. K. S. Stanislavski se interesa întotdeauna de modul în care a decurs spectacolul, de felul cum au jucat actorii, de lipsurile constatate. El cerea ca, după terminarea spectacolului, regizorul, sau regizorul de culise care a fost prezent la spectacol, să-i telefoneze acasă. O asemenea muncă neîntreruptă la spectacol, efortul de a-l menține la un nivel ridicat, de a căuta să-i imprime o înfrîurire mereu crescîndă asupra publicului, reprezintă o latură extrem de importantă și plină de răspundere a muncii regizorului de culise.

Spectacolul este dirijat de regizorul de culise. Din sala de spectacol, regizorul artistic urmărește periodic spectacolul. *Între regizorul care urmărește spectacolul și regizorul de culise trebuie să existe o legătură strînsă și permanentă.* Regizorul de culise este stăpînul spectacolului. Rolul și importanța regizorului de culise sînt extrem de mari și el poartă o deosebită răspundere pentru spectacol. Regulamentul de ordine interioară al M.H.A.T.-ului definește în felul următor drepturile și îndatoririle regizorului de culise:

„Regizorul de culise are răspunderea spectacolului *cu toate drepturile și îndatoririle regizorului.* Toate indicațiile care se referă la spectacol sînt date de el personal, și nimeni nu are dreptul să se amestece.“

Iar în instrucțiunile pentru regizorii de culise, elaborate personal de K. S. Stanislavski, la capitolul privind îndrumarea spectacolului, se spune:

„1) regizorul de culise ține locul regizorului la spectacol și poartă răspunderea spectacolului, 2) indicațiile regizorului de culise, în ceea ce privește spectacolul și disciplina în timpul spectacolului, trebuie duse la îndeplinire fără nici o obiecție de către întregul colectiv care participă la spectacol“.

Regulamentul și instrucțiunile citate mai sus arată limpede și precis rolul regizorului de culise în spectacolul de teatru, determinînd drepturile și îndatoririle lui.

Se cuvine să spunem că, în afară de punerea la punct pe plan tehnic a spectacolului, trebuie acordată, de la bun început, o deosebită atenție statornicirii unei atmosfere creatoare la spectacol, precum și a unei discipline severe. Sosirea actorului la ora indicată îi dă posibilitatea să se machieze în liniște, să-și verifice costumul, face posibilă înlocuirea la timp a unui interpret absent. Regizorul de culise trebuie să obțină prin toate mijloacele ca actorul să respecte cu strictețe ora sosirii la spectacol.

În cabinele actorilor nu trebuie să stea persoane care n-au legătură cu spectacolul. Zgomotul și forfota în cabine nu oferă actorului posibilitatea să se pregătească liniștit pentru spectacol, iar în pauze, să se odihnească.

Costumul, ca și tot ce e necesar machiajului, trebuie să fie pregătit încă înainte de sosirea actorului. Regizorul de culise trebuie să verifice acest lucru. Pe scenă, în timpul spectacolului, nu trebuie să stea nici o persoană care nu are contingențe cu spectacolul. În culise nu se admit discuțiile, forfota și tot ceea ce poate da naștere la dezordine și zgomot.

Interpreții trebuie să fie în scenă cu 5—8 minute înainte de momentul ridicării cortinei, fără nici un fel de invitații speciale din partea regizorului de culise. Toate acestea se află exprimate limpede și direct în regulamentul M.H.A.T.-ului, iar regizorul de culise nu are voie să părăsească scena tot timpul cât durează spectacolul.

Dacă regizorul artistic conduce munca cu actorii și îi urmărește din sala de spectacol, indicînd toate lipsurile, regizorul de culise face observații similare, tot atît de exigente, din culise. Regizorul de culise trebuie să observe lipsurile scenografiei la un stadiu cînd ele nu sînt încă foarte vizibile din sală. El trebuie să sesizeze cele mai mici derogări de la efectele de lumină stabilite, care uneori sînt aproape imperceptibile. În felul acesta, nu vor avea loc nici abateri mai mari, observate de spectatori. Regizorul de culise are îndatorirea să urmărească cu atenție partitura de sunete, să verifice în permanență machiajul și costumele actorilor, în special în scenele de masă. Dacă astăzi barba unui actor e mai scurtă, mâine va dispărea cu totul — la început la unul, apoi la altul. S-a uzat peruca, se dă alta, de o altă culoare, cizmele au fost înlocuite cu altele, de altă croială. Și dacă toate aceste lucruri — ce par de minimă importanță — nu vor fi surprinse chiar de la început, în cîrînd spectacolul va deveni de nerecunoscut. Ochiul, mîna fermă și tenacitatea calmă a regizorului de culise joacă un mare rol. El trebuie să observe toate lipsurile și să le lichideze înainte de a fi surprinse de ochiul regizorului artistic, dar mai ales înainte de a fi observate de spectatori.

Un rol important în menținerea calității spectacolului îl joacă procesele-verbale ale spectacolelor.

În procesul-verbal al spectacolului condus de regizorul de culise, în afară de datele statistice despre spectacol și despre colectivul de actori, sînt trecute toate lipsurile observate, toate încălcările de disciplină, precum și tot ce e necesar spectacolului, atît în ceea ce privește recuzita, cît și reparațiile esențiale. Aceste note sînt apoi adresate șefilor de ateliere care, la rîndul lor, sînt obligați să ducă la îndeplinire tot ce li se cere și să dea un răspuns în scris, care se trece în procesul-verbal, dacă s-a îndeplinit sau cînd va fi îndeplinită sarcina. Observațiile privind abaterile de la disciplină trebuie întovărășite de o explicație și de indicarea sancțiunii care să se dea vinovatului. K. S. Stanislavski nu accepta note fără răspunsuri complete, numindu-le „maculatură“. Acordînd o mare importanță proceselor-verbale, el căuta să dea prin note și consemnări personale o mai mare greutate celor împlinite de regizorul de culise.

Munca regizorului de culise este grea, obositoare, și cere un mare efort intelectual și fizic. Regizorul de culise trebuie să aibă auz muzical dezvoltat, simț al ritmului, vedere bună. Trebuie să aibă sensibilitate și să reacționeze imediat la tot ceea ce se petrece în jur.

Un regizor de culise lipsit de nervi nu va putea face față obligațiilor sale. Dar nici un om nervos, impulsiv, nu este potrivit. O memorie bună, mai ales vizuală, este o calitate absolut necesară unui regizor de culise. El trebuie să-și dezvolte capacitatea de a-și dedubla atenția, adică de a fi atent concomitent la două și chiar trei lucruri (la două, în mod permanent!). Orice ar face în culise, trebuie să audă în permanență ce vorbesc actorii. Redactând procesul-verbal, el trebuie să-i asculte în același timp pe actori. Trebuie să urmărească replicile pentru a da semnalele necesare, trebuie să dea efectiv aceste semnale și să urmărească totodată munca de schimbare a decorurilor, care trebuie să păstreze ritmul necesar etc.

Și acum, câteva cuvinte despre tehnica conducerii spectacolului de către regizorul de culise. Înainte de toate, el trebuie să verifice la ora stabilită (cu o oră sau de 45 de minute înainte de începerea spectacolului) prezența în teatru a actorilor. Dacă se constată vreo absență, e necesar să se ia măsuri pentru convocarea sau înlocuirea respectivei persoane. De asemenea, trebuie verificat tot ceea ce s-a pregătit în cabinetele actorilor, precum și pe scenă, trebuie controlată prezența croitorilor, machierilor, precum și starea costumelor. Cam cu 30 de minute înainte de începerea spectacolului, trebuie controlată scena: decorurile, mobila, recuzita, aparatul de sunete; trebuie verificate în mod obligatoriu toate soneriile de utilizat.

Trebuie acordată o atenție deosebită acelor părți de decor, acelor mobile și recuzite care sînt legate direct de acțiunile actorilor și de dezvoltarea acțiunii piesei, a căror lipsă sau nepotrivită așezare pot împiedica buna desfășurare a spectacolului. Trebuie verificate practicabilele și scările pe care se deplasează actorii, existența unor obiecte mărunte pe mese.

Este foarte important ca soneriile cu ajutorul cărora sînt chemați actorii, precum și cele care indică începerea sau sfîrșitul pauzei, să fie date la timp. Actorul părăsește cabina la al doilea semnal, care se dă cam cu opt minute înainte de a se ridica cortina, și, ajungînd pe scenă cam cu cinci minute înainte de ridicarea cortinei, trebuie să găsească totul în cea mai deplină ordine. Altfel, nu va mai acorda atenția necesară semnalelor. Dacă actorul va veni înainte pe scenă, el va obosi și-i va slăbi concentrarea.

Tot atît de important este ca spectatorii să intre din timp în sală. Regizorul de culise este obligat să știe cît timp durează pînă ce spectatorii își ocupă locurile și, potrivit cu aceasta, să împartă riguros semnalele. Este inadmisibil ca spectatorii să stea mult timp în sală în așteptarea începerii spectacolului. Tot atît de inadmisibil este să oblige spectatorii să fugă într-un suflet în sala de spectacol.

Înainte de a ridica cortina, trebuie respectată o pauză de cîteva secunde pentru ca publicul să se liniștească. Pauzele între acte trebuie să fie de 10—18 minute. Ultima pauză este cea mai scurtă, cea mai lungă fiind pauza a doua. Înainte de începerea fiecărui act, este necesar să se verifice dacă actorii sînt pregătiți, aceștia fiind preveniți cînd începe actul. De obicei, cortina se trage la sfîrșitul actelor, la semnalul dat de sufler, dar regizorul de culise este obligat să fie în acel moment lîngă cortină pentru evitarea a tot felul de „încurcături“. Împreună cu suflerul el răspunde de lăsarea cortinei.

Pentru a face față cu succes acestei munci importante și complete, regizorul de culise trebuie să-și cîștige autoritatea necesară, atît în rîndul actorilor cît și printre tehnicieni. Regizorul de culise trebuie să fie obiectiv, sever, plin de exigență, dar corect și calm în relațiile cu tovarășii săi de muncă. Nu trebuie trecute la vederea sau ascunse nici lipsurile în propria sa muncă, pe care e chemat să le consemneze imediat în procesul-verbal. În felul acesta, regizorul de culise va cîștiga dreptul moral de a face același lucru și cu alții.

Regizorul de culise trebuie să fie, în suficientă măsură, un om cult... El înseamnă toate indicațiile autorului, regizorului și pictorului-scenograf, cunoscînd toate elementele spectacolului, munca actorului, a corpului tehnic, a pictorului-scenograf. El trebuie să cunoască epocile și stilurile, să poată alege costumul necesar pentru epoca necesară. Pentru toate acestea, este nevoie ca, în afară de dobîndirea noțiunilor de cultură generală, să fi absolvit și o școală specială de teatru.

Cel mai bun lucru ar fi ca regizorii de culise să urmeze cursurile facultății de regie. Căci, practica demonstrează că numeroși regizori de culise devin deseori regizori artistici, făcînd față cu succes, acestei munci.